

JELÖLÉSI ADATLAP
A SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NEMZETI JEGYZÉKÉRE
TÖRTÉNŐ FELVÉTELHEZ

FEDŐLAP

A. Az örökség-elem neve

Magyar cirkuszművészet

B. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) megnevezése

a. tradicionális artista családok tagjai (beleértve a cirkuszi porondon fellépő összes szereplőt: akrobata, zsonglőr, bohóc, állatidomár stb.)

b. utazó/családi cirkuszok

c. artisták, akik a szakmai tudásukat a Baross Imre Artistaképző Iskolában szerezték meg

d. más szakmai területről specializálódott artisták

e. cirkuszi háttérszakmák képviselői

C. A jelölt örökség-elem rövid szöveges leírása

A magyar cirkuszművészet a nyugat-európai hagyományokra alapozva, azokat új stíluselemekkel és ízléssel továbbfejlesztve a 19. század közepén válik önálló tényezővé. A vásári komédiákból, vándormutatványosokból, a széles közönség figyelmét felkeltő attrakciókból, az állatok különleges idomításán alapuló produkciók bemutatásából, nagy tudást és kitartást igénylő, kiemelkedően magas színvonalú előadó-művészet jött létre. Az olasz származású Baroccaldi Cirkusz letelepedése után hamar megjelentek a magyar cirkuszművészek produkciói is, amelyek tovább növelték a művészeti ág elismertségét. Ezt ismerte fel a magyar állam, amikor megalapította a 19. század végén az Fővárosi Nagycirkusz intézményét. Emellett családi tradíciókon alapuló utazó magáncirkuszok sokasága szerzett nagy népszerűséget Európa, később világszerte. Ezek a cirkuszok egyre bővülő repertoárral, egyre magasabb színvonalon hoztak létre olyan produkciókat, amelyek visszavonhatatlanul az egész művészeti ágat a magas kultúra szintjére emelték. Különlegességét adja az a tény, hogy nem köthető konkrét társadalmi csoporthoz, mert az a közönség legszélesebb rétegeit szólítja meg.

D. A jelölést beküldő neve

Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft. (MACIVA), Fekete Péter ügyvezető igazgató

E. A jelölés dátuma

2016

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

Jelölés

1. Az örökség-elem azonosítása

1.a Az örökség-elem neve

Magyar cirkuszművészet

1.b Az örökség-elem egyéb elnevezése(i)

1.c Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) azonosítása

A középkori európai hagyományokat követve Magyarországon is a családi kötelék erős, összetartó közössége adta és adja mai napig az artista közösségek magját. Az újabb és újabb produkciók kidolgozásának, gyakorlásának már a legkisebb – akár 2-3 éves gyermekek – családtagok tanúi, segítői, sőt, akár résztvevői is. Artista dinasztiák jöttek így létre, amelyben a tudás, a hivatás szeretete, és természetesen a művészettel járó – sokszor nehéz és nélkülözésekkel teli – életmód elsajátítása „apáról fiúra”, generációról, generációra hagyományozódott. Ezek a családok egymás közelében éltek, sokszor közös produkciókat hoztak létre, közös hazai és nemzetközi turnékon vettek és vesznek részt, így teljesen természetes, hogy házasságkötéseik újabb és újabb dinasztiák alapját képezik. Ezekben a családokban mindig számon tartott az „ősök” személye, műsorszámuk sikere és tovább öröklődik az a szellemiség, amit az összetartozás ereje és a cirkuszművészeti sikerek alapoznak meg.

Az állami fenntartású cirkusz mellett a mai napig virágoznak az egy-egy cirkuszi dinasztia köré szerveződő magánvállalkozások is. Ezek főleg utazócirkuszokként jelentek meg, bejárva az Osztrák-Magyar Monarchia területét, sőt sokan közülük nemzetközi hírnévre is szert tettek, és a mai napig is aktívan működnek. Ezek közül is legismertebb az Eötvös család, a Picard és a Kraj család cirkusza.

Eötvös Gábor, az **Eötvös család** legismertebb tagja, a világhírű zenebohóc, Jászai-díjas Érdemes Művész, a Magyar Köztársaság Csillagrend kitüntetettje az immár szállóigévé vált „Van mááásik” című produkciójával szórakoztatta több generáció gyermekeit. Tehetségét a világ legnagyobb nevetetője, Charlie Chaplin is elismerte. Fia, ifj. Eötvös Gábor szintén

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

Jászai-díjas zenebohócként követte apja nyomdokait. Az Eötvös család tagjai bejárták a földet, megtelepedtek számos országban sikert és elismerést szereztek mindenütt. A legfiatalabb generáció tagjai, Susy és Loránd, 2010-ben hozták létre a sok éves múltra visszatekintő Eötvös Cirkusz jelenlegi formáját, amely azóta töretlen sikert arat országszerte.

A francia gyökerekkel rendelkező **Picard család**, Magyarország egyik leghíresebb cirkuszi dinasztiájának tagjai hosszú múltra tekintenek vissza. 1738-ban kelt dokumentum bizonyítja, hogy a család már akkor artistaként kereste a kenyerét. A világ szinte minden országában a leghíresebb cirkuszok porondjain léptek fel különböző produkciókkal. Fellépéseik során a világ nagy cirkuszaiban és nemzetközi cirkuszfesztiválok is sikerekhez, elismerésekhez jutatták a magyar cirkuszművészetet. Bejárták Európa és a világ nagyvárosait Londontól New Yorkon át egészen Párizsig. A család több ágon is komoly cirkuszművészeti sikereket ért el, hozzájuk köthető két, jelenleg működő utazó cirkusz is, az Exit és a Picard Cirkusz.

A **Donnert** és a **Kraj család** története napjainkra összefonódott, s ma már a család leszármazottai többek között a Magyar Klasszikus Nagycirkusszal járják az országot. A Donnert nevet már a reformkorban említik, mint kiemelkedő artistacsaládot, de hagyományuk több mint kétszáz évre tekint vissza. A család kiemelkedő tagja Donnert János Jászai Mari-díjas és monte-carlói cirkuszfesztivál-díjas artistaművész, aki 1951-től a Magyar Cirkusz és Varieté első osztályú idomárja volt, az első nagy magyar lovas szabadidomítás, iskolalovaglás megteremtője. Fiai, Károly és László is továbbvitte az apai örökséget, László állatidomárként és bohócként egyaránt a közönség kedvence volt, Károly lovas zsonglőrszámával, majd lovagló tigris számával vált ismertté. A kilencvenes években ennek a családnak volt a legnagyobb utazó cirkusza Magyarországon. Kraj Edward és Kraj Henrik e család leszármazottaiként viszik tovább őseik örökségét.

Az államilag meghatározott artistaképzés és cirkuszművészeti irányzat együttműködésben él a mai napig a magáncirkuszok képviselőivel, a „nagy” dinasztiákkal. A **Fővárosi Nagycirkusz** folyamatosan fellépteti a magáncirkuszok nívós produkcióit és az artistacsaládok tagjait is. A Magyarországon ma működő cirkuszok főként a klasszikus irányzatot követik, de egyre több fiatal artistából álló kortárs cirkuszi csoport is létrejön.

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

Eötvös Cirkusz – Eötvös Nándor Aladár 1920-ban alapította meg saját cirkuszát, az Eötvös Cirkuszt, amely egészen 1964-ig aktívan működött, majd 29 év múlva, 1993-ban a világhírű zenebohóc, Eötvös Gábor kisebbik fia, Tibor a lányával Chilyvel 1993-ban újraalapította, s éveken keresztül nagyon sikeres volt. Eötvös Nándor hatodik fia, Eötvös József gyermekeivel 1997-ben létrehozta a Fantázia Cirkuszt, amely szintén több évig szórakoztatta a közönséget. József gyermekei Susy és Loránd sorsa összefonódott az ugyancsak híres Wertheim cirkuszdinasztiával, s a fiatalok 2010-ben újralapították a jelenleg is működő Eötvös Cirkuszt. Az ifjabbik generáció vezetése alatt és az idősebbek tanácsainak köszönhetően olyan műsort hoztak létre, amely ötvözi a hagyományos cirkuszt a modern fantáziadús koreográfiákkal.

Hungária Nagycirkusz – Az Ádám Henrik vezetése alatt álló Hungária Nagycirkusz nyolcadik generációs cirkuszdinasztia tulajdona, az ország egyik legnagyobb utazó cirkusza, amely a műsorok mellett saját állatkertjével is hódít a közönség körében.

Magyar Klasszikus Nagycirkusz – Kraj Edvárd vezetésével a Magyar Klasszikus Nagycirkusz a Donnert család hagyományait követve járja az országot.

Circus Ramiro Maximus – A cirkusz Richter Róbert irányításával szolgálja a cirkuszművészetet immár több esztendeje.

Circus America – Az Ádám Olivér vezetése alatt álló utazó cirkusz főként állatszámáival hódít országszerte.

Picard Cirkusz – A Picard család egyik ága a szintén híres artistacsaláddal, az Ádám családdal egyesült, s 2003-ban az akkor 88 éves „Szandi” bácsi kívánságára, újra megalakult a Picard Cirkusz, a család négy tagjának (Rudolf, Mária, Gábor és Vivien) vezetésével.

Exit Cirkusz – A Picard család másik ága a jelenleg Picard Vilmos vezetése alatt álló Exit Cirkuszt alapította meg azzal a céllal, hogy a cirkuszművészet hagyományait megőrizve egy teljesen újszerű elképzelést valósítsanak meg, hogy a tradicionális gyökereket megtartva fiatalos, színvonalas családi szórakoztató világot teremtsenek.

Budapest Nagycirkusz – Az utazó cirkusz a 8. generációs, tradicionális cirkuszdinasztia vezetésével a rendszerváltás után, 1990-ben az első hivatalosan megalakult magán utazó cirkusz volt Magyarországon. Az Ádám Krisztina igazgatása alatt álló Budapest Nagycirkusz Magyarország határait átlépve gyakran látogatja meg a környező országok településeit is.

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

Recirquel Társulat – A Recirquel társulat Vági Bence rendező-koreográfus vezetésével magyar artistákból alakult 2012-ben Budapesten. A fiatal artistákból álló társulat nem családi hagyományokon alapul, s egy olyan szegmensét képviseli a magyar cirkuszművészetnek, amely a magyar cirkuszművészet erős technikai tudását és hagyományait megőrizve dolgozik a műfaj megújításán, amelyben az artisták mellett egyaránt hangsúlyos a zene, a tánc, az ének és a színház is.

Az 1950-es években létrejött intézményesített artistaképzés kereteiben, a Baross Imre Artistaképző Intézetben végzett növendékek kezdetben a MACIVA állományába kerültek, amely akár az egyéni, akár a komplett műsoros fellépésüket szervezte, részben Magyarországon, nagyjából pedig külföldön. Az 1980-as évektől kezdve egyre inkább önállósodtak az artisták, a rendszerváltás után pedig teljesen önállóvá váltak. Saját produkciójukkal hosszabb-rövidebb időre szerződnek mind hazai, mind pedig külföldi cirkuszokhoz, illetve olyan műsorokba, melyek nem közvetlenül cirkuszi szervezetekhez tartoznak (turista hajók, színházak stb.).

A nem artistaként végzett, de a cirkusz világában specializálódott fellépők gyakran az (él)sport területéről érkeznek, és részeivé válnak egy-egy produkciónak.

A cirkuszi produkciók fontos és pótolhatatlan résztvevői azok a műszaki, technikai és művészeti közreműködők, akik biztosítják az előadás zavartalan és sikeres létrehozását (porondmester, világosítók, hangosítók, zenészek, állatgondozók stb.). 2016 ősztől fog elindulni a cirkuszi háttérszaktmák intézményesített képzése.

1.d Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

A cirkuszművészet kezdetei a polgárosodó Angliára, Egyesült Államokra és Franciaországra nyúlnak vissza. Az itt létrejövő társulatok folyamatosan jelentek meg a közép-európai térségben, köztük Magyarországon is. A 19. század közepén már neves társulatok és előadások fordultak meg az országban (Renz, Fouraux, Carré, Ciniselli, Salamonski), 1863-ban pedig a Városligetben az első állandó cirkusz is létrejött az olasz Baroccaldi európai híró bohóc vezetésével.

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

Nemzetközi szinten kiemelkedő az orosz, ukrán és kínai cirkuszművészet, az európai országok közül pedig jelentős Hollandia, Finnország, Lettország, Románia, Olaszország és Franciaország cirkusz hagyománya. Ismeretes az egyes nemzetek vezető szerepe bizonyos területeken (a csehek tradicionálisan a bicikli és egykereű, a dél-amerikaiak a toronykötéltánc és a lengőtrapéz számokban jeleskednek).

A nemzetközi szakmaiságot erősíti a Cirkuszművészeti Világszövetség és az Európai Cirkuszszövetség szervezete, melyeknek Magyarország is tagja.

A nemzetközi kapcsolatok erősítését, az artistaközösségek együttműködését szolgálják a nemzetközi szinten megvalósuló fesztiválok, melyek közül igen jelentős az 1996-ban megalakult Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztivál, melyet két évente rendeznek meg Magyarországon. A legjobb és legsikeresebb produkciók érkeznek ilyenkor a világ minden pontjáról, valamint a szakma legkiválóbb képviselői, cirkuszigazgatók, művészeti vezetők, szakemberek is részt vesznek az eseményen.

A magyar cirkuszművészetet a világ legnagyobbjai között tartják számon. Nemzetközi szinten kiemelkedik a magyar ugródeszka és a lovas-akrobata csoportok teljesítménye.

1.e Az örökség-elem a szellemi kulturális örökség mely területeit képviseli

a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,

b) előadóművészetek,

c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,

d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,

e) hagyományos kézművesség;

2. Az örökség-elem leírása

Az újkor hajnalán Anglia egy olyan társadalmi berendezkedés alapjait fektette le, amely a kiváltságosok és az éhínséget megtapasztaló nyomorgók közötti égbekiáltó szakadékot képes volt szűkíteni, illetve áthidalni, elfogadhatóvá tenni. Az ókori Rómát tekintik e polgári szisztéma előképeinek, és nem véletlen, hogy éppen az ipari forradalom időszakában és a

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZÉ

„panem et circenses” ideológiájára visszautalva született meg a modern cirkusz is (Astley’s Amphitheatre of Arts). Bő kétszáz év óta sikerül ennek az intézménynek megtalálnia azt a legkisebb közös többszöröst, amellyel valamennyi társadalmi réteg ízlésvilágához alkalmazkodva képes értékes szórakozást nyújtani. Ez a művészeti ág nem ismeri az államhatárokat, a társulatok vándorlása és nemzetiségi kevertsége miatt az egyetemes cirkusztörténet egésze tükröződik az egyes országok krónikájában, így a magyarországi vendégszereplések jegyzéke is felsorakoztatja az európai nagy nevek legtöbbszörjét. Magyarországon a legkorábbi fennmaradt cirkuszi plakát 1818-ból származik, de az Offner Zeitung híradása szerint az első cirkuszi előadást tartó angol műlovarok (Kolter és Wieland) 1798-ban léptek fel az Újépületben. A reformkortól kezdődően egyre kedveltebbek lettek a cirkuszok, egyre gyakrabban látogattak hozzánk igazi nagy társulatok is (1868-ban pl. egyszerre két világhírű cirkusz játszott Pesten: a német Renz és az olasz Ciniselli cirkusz). Ők vagy sátor alatt vagy szállítható deszkacirkuszban játszottak, de az artisták gyakran léptek fel színházakban is.

A 20. század első évtizedeire viszont már három állandó cirkuszépülete is volt Budapestnek. Baroccaldi József, azaz Giuseppe Baroccaldi olasz artista volt az, aki 1871-ben fölépítette ponyvasátor tetővel rendelkező deszkacirkuszát a Városligetben, melynek kivételesen sok műsorszámot bemutató előadásain generációk nőttek fel.

A Népligetben 1905-től egészen az ’50-es évek elejéig működött Koller Gusztáv eredetileg arénaként kialakított, majd tetővel ellátott deszkacirkusza.

Az igazi nagy, világvárosi Wulff-cirkusz felállítását 1889-ben hagyta jóvá a Fővárosi Tanács. Wulff Ede holland cirkuszigazgatót bízták meg, hogy a Városligetben egy állandó cirkuszt építsen és működtessen. Az állatkertet ugyanis abban az időben kevesen látogatták, ezért megpróbálták mindenféle érdekességgel, látványossággal becsalogatni az embereket: bennszülött-csoportokkal, artistákkal, tombolával – még bikaviadalt is szerveztek. A vasszerkezetes cirkusz befogadóképessége 2290 fős volt. A megnyitás utáni első két évtizedben kétszer is felújították a cirkuszt, majd 1908-ban Beketow Mátyás nemcsak felújította, hanem szétszedette, és kb. 80 méterrel arrébb, a mostani helyére költöztette a cirkuszt, amely ezzel kikerült az állatkert területéről. A második világháborúban az épület

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

megsérült, ám igen rövid idő alatt helyreállították, 1945 júliusában kezdte meg újbóli működését, és 1966-ig folyamatosan működött, amikor megkezdődött a régi cirkuszépület bontása. Néhány év „sátorozás” után 1971-ben ünnepi díszelőadás keretében nyitotta meg kapuit az új Fővárosi Nagycirkusz élén az első és ezidáig egyetlen női igazgatójával, Eötvös Gábornéval, a híres Picard-dinasztia leszármazottjával. A Fővárosi Nagycirkusz a 20. század elejétől lehetőséget nyújt mind magyar, mind külföldi artistaművészek, produkciók bemutatkozására.

A legkiválóbb magyar artistaművészek Magyarország határain túl is számos sikert arattak és aratnak ma is a nagyvilágban.

Ha kronológiai sorrendben nézzük a kiemelkedő előadókat, akkor mindenekelőtt a világhírűvé vált magyar származású Houdinit kell megemlíteni, ezt követik az országos ismertségre szert tett bohócok, mint Jancsi, Zoli, Deddy, Gerard, Stefí, Eötvös Gábor („Mr. Vanmásik”), illetve Corodini és Rodolfo bűvészek. A köztudatban még fel-feltűnik a 20. század első feléből a Czája-fivérek neve, ők a korszak erős emberei voltak, illetve sokan emlékeznek a Baldió magas-drót csoportra (ők 1951 szeptemberében a legnagyobb teljesítményként számon tartott háromemeletes piramist is bemutatták a Fővárosi Nagycirkuszban), de mára már a szakmán belül is csak kevesek emlékezetében él a Feldmann László által kesztyű nélkül bemutatott szenzációs kézállás egy ujjon, és sok más egyéb.

A régi idők nagyjait követően, a 20. század közepétől kiemelkedő magyar artisták tehetségét is elismerte a nemzetközi szakmai elit. Simon Tibor, duo Hergotti (trapéz), Balázs-csoport (lengőtrapéz), 5 De-To, 7 Hungária (caroussel), Mikó, Boór, Schneider, Orlóczi, Sallai, Kristóf (perzs), Szegedi Gábor, Szőke Éve, Komlós Sándor, Farkas Vilma, Donnert Károly, Marietta (vadállat-idomítás), Kristóf (erőművész, elefántidomár), Donnert (szabadidomítás és iskolalovaglás), Schneller Ernő, Vidos Éva, Fudi, (zsonglőrök), és a sor folytatható.

Magyar specialitások és a szakma történelmének meghatározó elemei a lovasakrobatika (zsoké) és az ugródeszka (schleuderbrett) számok, amelyek gyakran műsorzáró attrakciónak számítanak. Ezeket a produkciókat az összefoglaló egyetemes cirkusztörténeti szakkönyvek is részletesen tárgyalják, az elementáris temperamentum legadekvátabb megnyilvánulásaiént,

CIRKUSMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZÉ

ahol a dinamikus nagy ugrások a stilizált magyar népviselet, zenei és táncelemek ötvözetével a legpozitívabb nemzeti karakterjegyeket jelenítik meg.

A 20. század első évtizedeiben két ilyen akrobatacsoport (Károly és Könyöt) is dolgozott szenzációszámként Nyugat-Európa és az USA vezető cirkuszaiban.

Az 1950-es '60-as évektől kezdődő évtizedekben aztán a lovas-akrobatikának egy újabb nagy felvirágzása következett. Több műsorzáró magyar csoport működött ekkoriban (Picard, Donnert), de közülük a legsikeresebb a Richter család lett. 1974-ben, a legelső Monte Carlo-i fesztiválon nyerték el az Ezüst Bohóc nagydíjat, majd Richter Flórián csoportjával 2004-ben ugyancsak Ezüst Bohócot, 2008-ban pedig a szakma legnagyobb elismerését, az Arany Bohócot hozhatta haza.

Úgy az 1930-as évektől kezdődően, több mint fél évszázadon keresztül élte virágkorát a másik tipikusan magyar specialitásként számon tartott attrakció, az ugródeszkacsoport. (A legismertebbek: Faludy, Magyar, Hortobágyi, Szabó, Lukács, Kisfaludi, Sallai.) Az 1970-es '80-as években a balkáni országok hasonló csoportjai sokszor a magyar kosztümöt és zenét vették kölcsön a siker biztosítása érdekében.

Az előadóművészek egy része a kiemelkedően színvonalas nemzetközi cirkuszfesztiválok díjazottjai, valamint hazai művészeti és igen értékes állami kitüntetések birtokosai. Kristóf István akrobatikus és légtornász számaival beutazta a fél világot, Érdemes művészi címet nyert el, a Monte Carlo-i Cirkuszfesztivál nagydíjasa, és 24 éven keresztül volt a Fővárosi Nagycirkusz igazgatója, aki okos tanácsaival, figyelmével a mai napig is odaadóan munkálkodik a magyar cirkuszkultúra eredményeinek megőrzésén, fejlesztésén.

A ma is aktív artisták közül kiemelkedik toronykötél és halálkerék számaival Simet László, aki a legragyogóbb díjakat nyerte el Kínától Franciaországig, aki a 2012-es olimpia gáláján szuperlátványosságot mutatott be, és a Lovagkereszt Érdemrendet tudhatja magáénak. Az eddig említett két kiváló művésznek a szülei is artisták voltak, de a cirkuszi arisztokrácia soraiba, így az újcirkuszi giga-létesítmény, a Cirque du Soleil stábjába bekerülhettek családi kötődéssel nem rendelkező, ám az Állami Artistaképző Intézetben egyedülállóan magas színvonalú professzionális kiképzésben részesült növendékek: Bói Gergely, Halasi Márk,

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

Jobbágy Zoltán, Katona Viktor, akik nemcsak főszerepet kaphattak, hanem edzői, művészeti vezetői szerepet is vállalnak.

A hazai vándorló társulatok között minden szempontból meghatározó a Magyar Nemzeti Cirkusz, amelynek műsora immár évtizedek óta az európai színvonal javát mutatja fel. A legjelentősebb dinasztiák sorába az Eötvös, az Ádám és a Picard tartozik. Az artisták tehát a születési hovatartozásuk alapján két nagy osztályba sorolhatók: az ún. galléros artisták, akik választották maguknak ezt a hivatást, és a komédiások, akik beleszülettek a szakmába. Ez utóbbiak elsődleges szocializációja olyan mikroklímában történik, amelynek megőrzésében a kulturális politika döntéshozóinak komoly felelőssége van, minden lehetséges módon támogatni kell a tradicionális utazó cirkuszok fennmaradását.

Azt is meg kell említeni, hogy a tradicionális cirkuszkultúra mellett az újcirkuszi áramlat is megjelenik magyar réteggözönsége előtt, hiszen a Trafó, a Millenáris, a Művészetek Palotája évtizedek óta szerepelteti a világ vezető társulatait, és a Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztiválon is rendre mutatkoznak be ilyen produkciók. A legnagyobb és legbefolyásosabb kanadai cég, a Cirque du Soleil is többször vendégszerepelt nálunk, melynek különböző műsoraiban egyébként magyar szereplők és több főszereplő is megjelenik, sőt beszámolhatunk az első önálló magyar újcirkuszi társulat, a Recirquel egyre nagyobb számú itthoni és külföldi sikeréről is.

A magyar cirkuszművészetet a világ legnagyobbjai között tartják számon. Ez nemcsak az egyéni teljesítmények eredményességének köszönhető, hanem annak az intézményrendszernek az érdeme is, amely a 20. század közepétől az állam anyagi (finanszírozás) és erkölcsi (pl. állami kitüntetések) támogatásával épült ki hazánkban, és amelyet a rendszerváltás után nemcsak megőriznünk, hanem továbbfejleszteni is sikerült.

Hatalmas tárgyi-anyagi és szellemi potenciál áll a rendelkezésünkre. Egyedülállóan kihasználható adottságaink vannak az épületeket illetően: a Fővárosi Nagycirkusz, a Próbacsarnokok, az Iskola, a kiszolgáló telep, a különböző felszerelések. Fejleszthető és fejlesztendő az Artistaképző Iskola tárgyi és szellemi kapacitása, a társadalmi és civil aktivitások sora. A Zsonglőr Egyesület például a nemzetközi Social Educircation hálózatában a legkülönfélébb projekteket valósítja meg, a Magyar Légtornász Egyesület a közelmúltban

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

rendezett világbajnokságot, és alapítványi kezdeményezéssel teremtettük meg a magyar cirkuszkutatás bázisát.

Mindezeknek intézményes háttéréül szolgál az 1954-ben megalapított MACIVA, amely szigorú állami irányítás alatt álló, koordinációs szervezet volt, tevékenysége felölelte az egész magyar cirkuszművészetet. A vállalat ebben az időben több száz artistát foglalkoztatott, a Fővárosi Nagycirkusz és a sátras utazócirkuszok működtetése mellett a MACIVA gondoskodott a magyar artisták külföldi cirkuszokhoz történő kiközvetítéséről is. E tevékenységének köszönhetően a saját műsorokban éppen nem dolgozó magyar artisták bejárták a világ porondjait és a leghíresebb cirkuszokban arattak sikereket.

Az 1989-es rendszerváltás érzékenyen érintette a magyar cirkuszművészetet. Az állam már nem kívánta közvetlenül irányítani a kulturális életet, az ennek érdekében létrehozott szervezeteit, így a MACIVA-t is meg kívánta szüntetni. Azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a MACIVA által biztosítható szakmai és infrastrukturális támogatás nélkül a magyar cirkuszművészet végzetesen visszaesne, a korosabb artisták megélhetése pedig drámaian elnehezülne.

Ebben a helyzetben a MACIVA új szerepet kapott, a magyar cirkuszművészet irányítása helyett annak támogatójává, segítőjévé, háttérintézményévé vált. Teret engedett a régi vándorcirkuszi tradíciók újjáéledésének, ezért 1991-től már nem indított utazócirkuszt. Eszközparkjának használható részét jelképes összegekért bérbe adta, ezzel segítve a magáncirkuszok megerősödését.

Ezzel egyidejűleg erőforrásait a Fővárosi Nagycirkusz műsorpolitikájának megújítására, hírnevének megerősítésére koncentrált. 1996-ban újtára indította a Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztivált, mely hamar rangos, nemzetközi eseménnyé nőtte ki magát. A Fővárosi Nagycirkusz évente három új műsorral várja a publikumot, melyekben a világszerte ismert művészek mellett a legtehetségesebb magyar artisták is rendszeresen fellépnek.

A megújuló, korszerű MACIVA 2012 óta hivatalosan is nemzeti intézményként szolgálja a magyar cirkusz ügyét. A szakmai együttműködés jegyében létrehozta Magyar Cirkuszművészeti Tanácsot, majd a cirkuszi műfaj népszerűsítése érdekében újtára indította a „Cirkuszmisszió” elnevezésű kampányát. A MACIVA ezzel a társadalmi programokban is

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

részt vállal. Rendszeresen meghív fogyatékkal élő vagy más okból nehéz sorsú cirkuszbarátokat tudva, hogy a cirkusz, a nevetés, a derű a gyermekkor legszebb élményei közé tartozik.

A Cirkuszmisszió keretében 2012-ben nagy sikerű cirkuszi eseményeket szervezett, az idei évben pedig a jelenkor legkiválóbb magyar artistáinak részvételével ünnepi díszelőadással nyitotta meg a Fővárosi Nagycirkusz első nemzeti cirkuszévadát. Az óriási közönségsiker azt ígéri, hogy Magyarországon ezzel elindult a cirkusz új sikerkorszaka. 1950-ben megalakult az Állami Artistaképző Iskola, amely azóta is a cirkuszi produkciók művészi színvonalának minőségét segíti biztosítani.

3. Érvelés a nemzeti jegyzékre való felvétel mellett

A magyar cirkuszművészet mint az előadó-művészet egyik legspeciálisabb és legnépszerűbb ágazatának feltétlenül helye van a szellemi kulturális örökségeink között. A legkiválóbb képviselői évszázadok óta képesek ötvözni az európai hagyományokat és irányzatokat a magyar talentum által létrehozott műfaji sajátosságokkal. A tudás és az elhivatottság hosszú-hosszú idő óta generációról generációra öröklődik, mindig megújulva és mindig újabb értékeket létrehozva. A közösségmegtartó és -erősítő jellegét nemcsak az előadók körében tapasztalhatjuk meg, hanem a cirkuszrajongó közönség népes táborában is. Az előadó-művészet ezen sajátos műfaja kuriózumként és szinte egyedülálló módon teremti meg az ember és az állat harmonikus kapcsolatát. Azok a művészek, akik képesek a különböző állatokban meglévő képességeket felszínre hozni, ők az állati magatartásokkal foglalkozó tudomány, az etológia képviselőinek is tekinthetők. Szerencsére ez a művészeti ág nincs kihalófélben – ellenkezőleg – az egész világon elismerik teljesítményét. Célunk az, hogy ez a megbecsültség külföldön és belföldön egyre szélesebb körben verhessen gyökeret. Szeretnénk elérni, hogy egyre többen tudják megkülönböztetni az értéktelen, populáris szórakoztatási elemektől a rendkívüli fegyelmezettséget, felkészültséget, kiváló adottságokat és elhivatottságot igénylő művészetet. Célunk az is, hogy a már említett közösségek érezzék a figyelmet és a megbecsülést, hogy erősíthessék identitásukat és további sikereket érhessenek el.

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZÉ

4. Megőrzéssel kapcsolatos intézkedések (lásd N.3-as kritérium)

4.a Jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzésére

Hatalmas tárgyi-anyagi és szellemi potenciál áll a rendelkezésünkre. Egyedülállóan kihasználható adottságaink vannak az épületeket illetően: a Fővárosi Nagycirkusz, a MACIVA Művésztelep, az Iskola, a kiszolgáló telep, a különböző felszerelések. Fejleszthető és fejlesztendő az Artistaképző Iskola tárgyi és szellemi kapacitása, a társadalmi és civil aktivitások sora. A Zsonglőr Egyesület például a nemzetközi Social Educircation hálózatában a legkülönfélébb projekteket valósítja meg, a Magyar Légtornász Egyesület a közelmúltban rendezett világbajnokságot, és alapítványi kezdeményezéssel teremtettük meg a magyar cirkuszkutatás bázisát. A McTEKA Magyar Cirkusztörténeti és -elméleti Kutató Alapítvány tartós közérdekű célja a cirkusz tudományos vizsgálatával foglalkozó kutatóhely, kommunikációs központ, információs adatbank, nyilvános médiatár és gyűjtemény létrehozása, működtetése. Fő feladatuk a cirkuszkutatások magyarországi beindítása. Gyűjteményfejlesztés és az alapkutatások munkája mellett konferenciák megrendezése, valamint pályázatok írása egyetemi hallgatók részére.

1989-ben született meg az első doktori értekezés cirkuszművészeti témában, ezt PhD-k követték, tudományos konferenciák kerültek megrendezésre, ismeretterjesztő és felsőoktatási szakkönyvek láttak napvilágot, nyolcadik éve jelenik meg az alapkutatási és szakmódszertani e-periodika, és az egyetemi képzésben is születtek már eredmények. A Semmelweis Egyetem (TF) cirkuszi akrobatika differenciált ismeretanyagára specializálódott testnevelő edzőket bocsátott ki (BSc), és az ELTE BTK Esztétika szakán is indult már cirkuszművészeti szeminárium, és 2012-ben ugyanitt, az ország legpatinásabb Bölcsészkarán is rendeztek a témában konferenciát *Porondon a cirkusz* címmel Szonday Szandra szervezésében.

2011-ben az előadó-művészeti törvény a magyar jogrendbe illesztette a cirkuszművészetet, majd egy év múlva az Emberi Erőforrások Minisztériuma nemzeti előadó-művészeti szervezetté minősítette a Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft-t.

A közelmúltban a szakemberek között megindult a cirkuszművészet újragondolása, annak újra-pozicionálása a magyar kulturális életben. Társadalmi viták, beszélgetések folynak arról,

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

hogy a 21. században miről szól a cirkuszművészet. ARTista Café elnevezésű beszélgetéssorozat indult, amelyen művészetkedvelők és a társművészetek képviselői vesznek részt. Az ARTista Caféban megjelenik a könnyű- és komolyzene, a tánc- és képzőművészet, a film- és színházművészet, valamint irodalom, a rokon művészeti ágakat szándékosan a cirkuszművészettel vegyítve. A szakemberek és művészek merítkezni szeretnének a társművészetek forrásaiból, ötleteiből, gondolataiból, s bíznak abban, hogy a cirkusz is tud impulzusokkal szolgálni a művésztszakák felé. Egy-egy ilyen találkozás kapukat nyit a diskurzusra, találkozási lehetőséget ad, gondolatokat és kapcsolatokat teremt.

A cirkuszművészet ezen nagy ívű feladataira, a művészeti ág újragondolására, egy új komplex központ létrehozására miniszteri biztost neveztek ki.

4.b A megőrzés tervezett lépései

A megőrzés egyik fontos alappilléreként három esztendőn belül egy új cirkuszművészeti központ épül fel Budapesten. A **Közép-európai Cirkuszművészeti Központ** egy olyan cirkuszkomplexumként jön létre Európa szívében, amely megfelelő infrastrukturális háttere lehet a most megújuló cirkuszművészetnek, és méltóan őrzi majd a cirkuszművészeti hagyományainkat. Egy hely, ahol a klasszikus és modern cirkusz megfér egymás mellett. Egy olyan közösségi térről álmodunk, ahol az oktatási- és próbatermektől – a tudományos műhelyeken át – a számos előadóhelyig együtt létezhet a cirkuszi szakma valamennyi képviselője: alkotók, nézők, felhasználók, kutatók és művészek. Egy olyan látogatóhelyről, ahol a közönség a cirkuszművészet minden apró rezdülésével találkozhat, a múzeumtól kezdve, a tudományos- és alkotó-műhelyeken, valamint az alternatív és hagyományos, klasszikus előadásokon át, a nagyszabású fesztiválprodukciókig. Egy olyan nevelési-oktatási centrum él terveinkben, ahová az általános- és középiskolai tanárok azért hozzák diákjaikat, hogy az iskolában tanítandó (ember)ismereteiket bővíteni tudják. Egy olyan színteret szeretnénk kialakítani, ahol a kísérletező és professzionális munka együtt teremthet újat, és őrizheti a hagyományokat. Egy olyan összművészeti központot építünk, ahol a cirkuszművészet számtalan társművészettel találkozhat, úgymint irodalom, színház, komolyzene és képzőművészet.

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

A cirkuszművészeti központ részeként felépítettünk egy Közép-európai Kutató Központot és Adattárat, amely nemzetközi szinten is komoly szakmai bázist jelenthet hazánknak. Azt szeretnénk, ha a mi központunkba egyaránt eljönne a prágai egyetemista és a belgrádi középiskolás, ha a szakdolgozatához, iskolai feladatához cirkuszművészeti adatokra van szüksége; terveink szerint itt fellelhető lesz minden közép-európai műsorszám a múltból, a jelenből és a majdani jövőből, legyen az klasszikus vagy modern cirkuszi előadás.

A központ részeként az adattár mellett cirkuszművészeti múzeum létrehozását is tervezzük, amely egyrészt a tárgyi emlékek megőrzését hivatott szolgálni, másrészt lehetőséget biztosítani az emlékezésre. A múzeum felépülése cirkuszművészeti közösségi összefogás részeként fog majd megvalósulni, a MACIVA jelenleg is kap felajánlásokat a nagy artistadinasztiák tagjaitól, valamint egyéni művészekről. A 20. század elején a cirkuszi világ meghatározó artistacsaládja, a Könyöt család (Könyöt Sándor 1904–1923 között a Fővárosi Nagycirkusz igazgatója volt, majd a család tagjai az Amerikai Egyesült Államokban szereztek világhírnevet), valamint az Axt és az Eötvös család is a múzeum rendelkezésére bocsátott cirkuszművészeti örökbecsű relikviákat. A híres Stefi bohóc hagyatékát is a MACIVA-nak adományozta a család, valamint a népszerű bűvész, Rodolfo lányával, Gálvölgyi Judittal is létrejött egy párbeszéd édesapja hagyatékának megőrzésével kapcsolatban. A magyar cirkuszművészet külföldön talán legismertebb alakja, a 2016-ban 100 esztendőskorában elhunyt Czeisler Ferenc „Tihany” emlékeiből már időszakos kiállítást is rendeztek a Fővárosi Nagycirkuszban.

A tárgyi emlékek mellett a szellemi javak megőrzése is kiemelten fontos a MACIVA számára. Az új cirkuszművészeti központ egyúttal közösségi térként is funkcionál majd az artistatársadalom tagjainak. Hajdan a Fővárosi Nagycirkusz büféje a szakma találkozóhelye volt, és a művésztelepen is hetente összeültek, összejöttek az aktív és a már nyugállományba vonult, ráérő artisták egy kávéra, beszélgetésre, eszmecserére. A MACIVA új vezetése szeretné visszahozni ezeket a találkozásokat, beszélgetéseket. Szándékában áll olyan programok szervezése, amelyek több generáció találkozását teszik lehetővé, amelyeken az idősebb artistaművészek megoszthatják tapasztalataikat a fiatalokkal, amely elősegíti a megszerzett tudás hagyományozódását.

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZÉ

Emellett a MACIVA nemzeti előadó-művészeti intézményként még hangsúlyosabb szerepet kíván vállalni a közfeladatok ellátásában. Ennek kiemelt része a tudományos munka, az előadó-művészeti szféra cirkuszművészetet érintő szakmai kérdéseinek tudományos szintű elemzése, koordinálása, rendszerezése. Az új cirkuszművészeti központ egyúttal konferenciák, szakmai találkozások, fórumok szervezésének hazai és nemzetközi színtere lesz. Ennek meghonosítása érdekében már jelenleg is folyamatosan rendeznek szakmai konferenciákat, meetingeket a Fővárosi Nagycirkuszban.

Az oktatás, képzés területén is komoly fejlődést, bővítést tervez a MACIVA. A tervek között szerepel a művészeti képzés főiskolai szintre emelése, valamint új tagozatok elindítása is. 2016 őszétől megkezdődik a háttérszaktmák képzése a Baross Imre Artistaképző Iskolában, egész Európában keresett színházi, cirkuszi, előadó-művészeti szakmákat oktatásával érettségizett fiataloknak. A MACIVA, mint nemzeti előadó-művészeti intézmény rendkívül komolyan veszi a tehetséggondozás nagyon felelősségteljes feladatát is, így szoros kapcsolatot alakított ki azokkal a pedagógusokkal, akik segítséget nyújthatnak a tehetséges diákok felkutatásában.

Az oktatáshoz, valamint a cirkuszi produkciók megőrzéséhez elengedhetetlen a megfelelő műszaki-technikai háttér, amelyben szintén több újítást, fejlesztést is tervez az intézmény. A cirkuszi produkciók magas színvonalú rögzítését, megőrzését az utókor számára szintén fontos feladatának tekinti a MACIVA.

4.c A megőrzést veszélyeztető, akadályozó tényezők, a közösségi védőintézkedések korlátai

-A társadalmi elfogadottság hiánya veszélyeztetheti a magyar cirkuszművészet további virágzását

A társadalmi elfogadottságot nagyban befolyásolja a művészeti ág médiában való megjelenése. A közmédiát és a kereskedelmi médiát is érdekeltté kell tenni abban, hogy a kiemelkedő cirkuszművészeti produkciókat, országos és világeseményeket, rangjuknak megfelelően kezeljék és mutassák be a legszélesebb nyilvánosság előtt. Érdemes olyan szakkomentátori jelenléttel szerkesztett műsorokat bemutatni, amelyek értékelik és értelmezik

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

a porondon látottakat. Valamennyi cirkusz saját feladata kell, hogy legyen az interneten való megjelenés, ami nem állhat már csak ismeretterjesztő és naprakész híreket tartalmazó weboldalakból, hanem olyan interaktív jellegű bemutatókat is létre kell hozni, amelyek virtuálisan nyújtanak betekintést a cirkusz műhelymunkáiba és azok háttértevékenységeibe.

- Az állatvédők túlértékelt szerepe szintén akadályozó tényezőivé válhatnak egyes produkciók létrejöttének

Fontos elérni, hogy a legszélesebb közvélemény szemében az állatidomárok cirkuszművészeti produkciói az ember és állat harmonikus együttműködéseként jelenjenek meg. Meg kell értetni azt, hogy valamennyi állatidomítási eljárás tudományos alapokon nyugszik, s az nem az adott állat ősi ösztöneinek és természetes viselkedésének erőszakos megváltoztatását célozza. Az elméleti vizsgálatok eredményei szerint ugyanis a produkciók antropomorfizációs mozzanatait a kisgyermeki azonosulásnak sehol máshol meg nem valósuló kivételes formáit aktiválják.

4.d A jelölő fél, esetenként az érintett önkormányzatok, valamint a közösségek, csoportok és egyének elkötelezettségének mértéke és megnyilvánulási formái

A magyar cirkuszművészet olyan generációról generációra hagyományozódó közösségi tudás, ma élő kulturális közösségi gyakorlat, amelynek felvételét a szellemi kulturális örökség jegyzékére a szakma, az artistatársadalom – a közösség tagjai – egységesen támogatja. 2016. február 4-én került megrendezésre a Magyar Cirkuszigazgatók Tanácskozása a Fővárosi Nagycirkuszban, amelyen a résztvevő cirkuszigazgatók egy előzetes tájékoztatást követően egyöntetűen kifejezték csatlakozási szándékukat e kezdeményezéshez, amely a közösség koherenciáját, összekapcsolódását is erősíti. Mindannyian egyetértettek abban, hogy a jegyzékre való felkerülés nagyban növelné a cirkuszművészet társadalmi elfogadottságát, mert ezzel a nemzetközi szervezet elismerné, hogy ennek a komoly tradícióval bíró művészeti ágának ápolásra van szüksége. A MACIVA már előzetesen is tett erőfeszítéseket arra vonatkozóan, hogy a cirkuszművészet mint kulturális érték jelenjen meg a közgondolkodásban. A 2015-ben létrejött Mit neked cirkusz elnevezésű program egyik célkitűzése, hogy megtalálja a cirkuszművészet azon tartalmi elemeit, melyek bizonyíthatják:

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

a cirkusz jóval több mint népszórakoztatás. Folyamatosan kutatja, miként lehet még népszerűbbé tenni a cirkuszt, művészi rangra emelni a köztudatban. 2012-ben született meg a Cirkuszmisszió, a cirkuszművészet ismeretterjesztő és népszerűsítő kampánya azzal a céllal, hogy minden generációval megszerettesse a cirkuszt és felhívja a figyelmet annak sokféleségére; hogy a közönség még jobban megismerje és megszeresse a cirkuszművészetet, valamint bepillantasson annak titokzatos, zárt világába, ahol a sikert kemény munka és rengeteg gyakorlás előzi meg, s e több évszázadon át érlelt tapasztalatot, hagyományt szélesebb kör számára is elérhetővé, megismerhetővé tegye.

A jelöléssel kapcsolatos adatok

5. A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez (lásd N.4-es kritérium)

5.a A közösségek, csoportok, egyének részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

A 2016. február 4-én megrendezésre került Magyar Cirkuszigazgatók Tanácskozásán a jelenlévők egységesen elfogadták a kezdeményezést, amely szerint a magyar cirkuszművészetet a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére terjesztik fel.

A közösségekkel való folyamatos kapcsolattartás során a csoportok, cirkuszok együttműködési szándékukat fejezték ki a közös munkához.

Az utazó cirkuszok a MACIVA rendelkezésére bocsátották saját anyagaikat, s dokumentációjukat.

A cirkuszok, társulatok, csoportok képviselői nyilatkozatot tölthettek ki, amellyel támogatják a jegyzékre való felvételt.

5.b Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezés

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

A felterjesztésben résztvevő cirkuszművészeti szereplők, képviselők, csoportok megfelelő tájékoztatást kaptak a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére való felvételről, valamint nemzetközi kapcsolódási pontokról.

5.c Az örökséghez való hozzáférés szabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat (lásd egyezmény 13/d/ii)

A felterjesztett örökséggel kapcsolatban nem releváns.

6. Dokumentáció

6.a Csatolandó dokumentumok mennyisége

Az Adatlap mellé csatolt dokumentumok a következők:

Filmek – 9 db

Magyar cirkusztörténet – kisfilm 1 db

Továbbá:

1st International Circus Festival of Budapest 1996

2nd International Circus Festival of Budapest 1998

3rd International Circus Festival of Budapest 2000

4th International Circus Festival of Budapest 2002

5th International Circus Festival of Budapest 2004

6th International Circus Festival of Budapest 2006

8th International Circus Festival of Budapest 2010

9th International Circus Festival of Budapest 2012

Fotók – 40 db

Könyvek – 3 db

Szekeres József-Szilágyi György: Circus – Fejezetek a magyar cirkuszművészet történetéből, Magyar Cirkusz és Varieté Vállalat, Budapest, 1979.

Dohi Tamás: A ligeti porond – 120 év története, Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft., Budapest, 2009.

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

60 – A szórakoztatás művészete – MACIVA, Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft.,
Budapest, 2014.

Műsorfüzetek – Fővárosi Nagycirkusz – 6 db

Circussimo! – Négy földrész sztárjai

Circus Classicus

Magyar Cirkuszcsillagok (kék)

Magyar Cirkuszcsillagok (fekete)

Az Univerzum fényei

Cirkusz a javából

Műsorfüzetek – Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztivál – 3 db

II. Nemzetközi Cirkuszfesztivál Budapest 1998. január 10-12.

IV. Nemzetközi Cirkuszfesztivál Budapest 2002. január 10-14.

Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztivál 2016. január 7-11.

Műsorújság – cirkuszművészeti kiadvány – 4 db

Balance

International Circus Festival of Budapest

Fesztikon

Vízi Cirkusz – Atlantisz gyermekei

Sál – promóciós anyag – 1 db

International Circus Festival of Budapest 7-11 January 2016

Mit neked cirkusz – kiadványok – 3 db

(mappa, matrica, karszalag)

szórólapok, plakátok, kártyák – 7 db

CIRKUSZMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZE

6.b Szerzői jogokról való lemondás

A MACIVA Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft. lemond az általa benyújtott film és képi dokumentáció szerzői jogairól, azok publikálásához, terjesztéséhez, felhasználáshoz hozzájárul.

A lemondó nyilatkozatokat az Adatlap mellé csatolva benyújtotta.

6.c További források listája

(max. 1 oldal)

Bibliográfia

- Szekeres József: *A Fővárosi Nagycirkusz története*, Színháztudományi Intézet, Budapest, 1966.
- Bálint Lajos: *Színészek, táncosok, artisták*, Gondolat, Budapest, 1983.
- H. Orlóci Edit (szerk.): *Cirkusz és tudomány*, Józseveg Műhely Kiadó, 2005.
- H. Orlóci Edit: *Szabad a porond*, Józseveg Műhely Kiadó, 2006.
- Tóvay Nagy Péter (szerk.): *Cirkuszkutatás 2006-2007*, Józseveg Műhely Kiadó, 2007.
- Tóvay Nagy Péter (szerk.): *Cirkuszkutatás 2008-2009*, Józseveg Műhely Kiadó, 2009.
- Szekeres József - Szilágyi György: *Circus*, Magyar Cirkusz és Varieté Vállalat, 1979.
- Dohi Tamás: *A ligeti porond – 120 év története*, Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft., Budapest, 2009.
- 60 – *A szórakoztatás művészete – MACIVA*, Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft., Budapest, 2014.

Filmek:

- *Ami a cirkuszlexikonból kimaradt* c. tévéfilmsorozat (1978)
- Domokos János: *A Magyar cirkusztörténet*, 6 részes filmsorozat (2005)
- játékfilmek (*Fel a fejjel; Aglaja*)

CIRKUSMŰVÉSZET - KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK RÉSZÉ

8. Aláírás a jelölést lebonyolító nevében

.....

Fekete Péter

ügyvezető igazgató

MACIVA Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft.